

ISKUSTVA STEČENA KROZ REFORMU OBRAZOVANJA U BRČKOM

**Izvještaj pripremila Misija OSCE-a u BiH –
Odjel za obrazovanje**

Oktoabar 2007. godine

SADRŽAJ

SAŽETAK	5
HISTORIJAT BRČKOG	5
REFORMA OBRAZOVANJA U BRČKOM	6
PITANJA KOJA SU BITNA ZA USPJEŠNU REFORMU OBRAZOVANJA	14
<i>Nastavni plan i program</i>	14
<i>Građansko obrazovanje</i>	17
<i>Devetogodišnje školovanje</i>	17
<i>Jezik</i>	17
<i>Udžbenici</i>	19
<i>Edukacija nastavnog kadra</i>	20
<i>Nastavni centar/Pedagoški savjet</i>	21
BUDUĆI ZADACI	22
ZAKLJUČCI	25
<i>Mogućnosti za Bosnu i Hercegovinu</i>	26
<i>Sigurnost</i>	26
<i>Identitet i jezik</i>	26
<i>Promoviranje višenacionalnosti</i>	26
<i>Devetogodišnje školovanje</i>	27
<i>Udžbenici i nastavni materijali</i>	27
PREPORUKE	27

SAŽETAK

Više od decenije nakon završetka rata, najveći broj učenika u Bosni i Hercegovini još uvijek pohađa nastavu u pretežno jednonacionalnim razredima. Kako bi zadržali postojeće stanje, pojedinci u društvu čak izražavaju mišljenje da je „integriranje” škola, tj. prisustvo učenika različite nacionalnosti u istom razredu, u kojem se primjenjuje zajednički nastavni plan i program, drugi izraz za „asimilaciju”. Primjer Distrikta Brčko osporava ovaj argument. Tamo učenici različite nacionalne pripadnosti zajedno idu u školu, slušaju predavanje na svom maternjem jeziku u istoj učionici, i zadržavaju svoj kulturni identitet. U ovom izvještaju govori se o pitanju da li pristup obrazovanju u Brčkom može poslužiti kao model za druge dijelove Bosne i Hercegovine. Izneseni podaci pokazuju da je to moguće, uz dovoljno političke volje.

HISTORIJAT BRČKOG

Prije rata, koji je trajao u periodu od 1992. do 1995. godine, Brčko je bilo nacionalno mješovit grad, u kojem je živjelo 45 procenata Bošnjaka, 25 procenata Hrvata i 21 procent Srba – i Brčko je spadalo u relativno prosperitetan dio bivše SFRJ. Bio je to važan privredni centar, čija je luka na rijeci Savi služila za izvoz sirovina iz svih dijelova države, kao i poljoprivrednih proizvoda iz samog Brčkog. Blizina Autoputa „Bratstvo i jedinstvo” koji, sa četiri trake, povezuje Zagreb i Beograd, također je povoljno utjecala na položaj Brčkog u regionalnoj privredi. No, pokazalo se da njegov položaj, na granici Bosne i Hercegovine sa Srbijom i Hrvatskom, ima i svoju lošu stranu, kada su se različiti „narodi” bivše SFRJ, koja se rušila, počeli natjecati u borbi za Brčko. Nakon tri i po godine borbi, ni različitost, ni prosperitet, nisu preživjeli.

Početkom maja 1992. godine, snage bosanskih Srba preuzele su kontrolu nad gradom i okolnim područjem u sjevernom dijelu općine. Kao i u drugim područjima u Bosni i Hercegovini, počeli su „etničko čišćenje” područja, istjeravši silom stanovništvo nesrpske nacionalnosti. Na početku, južni dio općine bio je sigurno utočište za protjerane Hrvate i Bošnjake, ali, kada je otpočeo rat i između njihovih oružanih snaga, 1993. godine, na jugu su formirane dvije nacionalno homogene enklave – Brčko Ravne (Hrvati) i Brčko Rahić (Bošnjaci). Ove tri enklave, sa vlastitim oružanim snagama, i društvenim i političkim institucijama, ostale su netaknute do kraja rata. Kada su, krajem 1995. godine, otpočeli mirovni pregovori u zračnoj bazi Wright-Patterson, u blizini Daytona, država Ohio, u gradu Brčko bilo je manje 99 procenata nesrpskog stanovništva, u odnosu na period prije rata.

Na ovim pregovorima, pitanje Brčkog postalo je tako sporno, da je prijetilo da ih upropasti. Nijedna strana nije pristajala na kompromis.¹ Iako je vrijednost Brčkog, kao privrednog subjekta bila velika, njegov politički značaj daleko je premašivao sve druge faktore. Odvajanje od Brčkog bilo je neprihvatljivo za bosanske Srbe, zato što je ovaj uzani prolaz bio jedini most između dvije polovine teritorija koji su kontrolirali. Osim toga, protivljenje 55.000 interno raseljenih Srba, koji su se tu nastanili tokom rata, dodatno je ojačalo njihovu odlučnost. Za Hrvate i Bošnjake, koji su se s poteškoćama udružili u Federaciju Bosne i Hercegovine, dopustiti da Brčko postane dio Republike Srpske ostavilo bi Federaciju BiH bez strateški pozicioniranog mjesta, koje su prije rata pretežno naseljavali Bošnjaci i Hrvati; time bi bilo nagrađeno etničko čišćenje i dat legitimitet povezanom prostoru Republike Srpske sa vlastitom lukom na rijeci Savi. Strane u pregovorima usuglasile su se da riješe ovaj problem odlaganjem rješenja za konačni status Brčkog. U Aneksu 2, član V Općeg okvirnog

¹Vidi Richard Holbrooke, *Završiti rat*, (New York: Random House, 1999.), za detaljan pregled ovih kritičnih pitanja tokom pregovora.

sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini (Daytonski sporazum), Brčko je stavljeno pod upravu Međunarodnog arbitražnog tribunala, koji je imao zadatak da donese odluku o konačnom statusu Brčkog, u roku od godinu dana od dana potpisivanja Sporazuma. Ovaj kompromis omogućio je potpisivanje Sporazuma, 14. decembra 1995. godine u Parizu.

Prioritet međunarodne zajednice tokom te godine bio je da se u Brčko donese sigurnost. Kada je visoki predstavnik Carl Bildt prvi put posjetio Brčko nakon rata, on ga je opisao kao mjesto koje je izgledalo kao „da je svijet stigao do svog kraja”². Jedna međunarodna organizacija procijenila je da je 9.000 kuća, koje su nekad bile dom za 40.000 ljudi, bilo uništeno u gradu i oko njega. Dok je demobilizacija vojske, pod pokroviteljstvom IFOR-a u sastavu NATO-a, tekla relativno bez problema, kako se približavalo vrijeme određeno za donošenje arbitražne odluke o konačnom statusu Brčkog, postalo je jasno da društveni i politički uvjeti iz Daytonskog sporazuma nisu ispunjeni u Brčkom, ili bilo gdje u Bosni i Hercegovini. Kada je Međunarodni arbitražni tribunal za Brčko konačno sazvan, nijedna od uključenih strana nije se mogla sporazumjeti o konačnom statusu. Zbog toga je Arbitražni tribunal donio *Rimsku odluku*, kojom je uspostavljeno međunarodno tijelo za superviziju, kojim je upravljao zamjenik visokog predstavnika za Brčko, u periodu od godinu dana. Supervizoru za Brčko, što je naziv pod kojim je ta pozicija postala poznata, date su široke ovlasti, uključujući i mogućnost da „prolašava obavezujuće propise i naredbe” koje će „imati prednost nad svakim zakonom sa kojim su u suprotnosti”³. Dopuna Odluke, koja je usvojena 1998. godine, sadržavala je i opravdanost, kao i potvrdu za nastavak međunarodne supervizije za Brčko. Njome su također ojačane ovlasti supervizora za Brčko - i data izvršna vlast jednaka Boskim ovlastima – ovlasti da nameće zakonske propise kojima se poboljšava situacija, kao i ovlasti da smjenjuje zvaničnike koji opstruiraju provedbu Općeg okvirnog sporazuma za mir – ovlasti koje su, godinu dana ranije, bile dodijeljene visokom predstavniku.

Konačnom odlukom, od 5. marta 1999. godine, uspostavljen je Distrikt Brčko, kao posebna politička cjelina unutar Bosne i Hercegovine, koja treba egzistirati kao „*condominium*”, sa teritorijem koji je istovremeno dio i Federacije BiH i Republike Srpske. Nijedan entitet neće imati političku vlast u Distriktu. Režim međunarodne supervizije treba biti nastavljen sve dotle dok supervizor Distrikta Brčko ne obavijesti Tribunal za Brčko da institucije Distrikta „funkcioniraju efikasno i, po svemu sudeći, trajno”.

REFORMA OBRAZOVANJA U BRČKOM

U Brčkom su postojala tri razdvojena sistema obrazovanja na kraju rata. Svaki od, kako ih Daytonski sporazum naziva, „konstitutivnih naroda” Bosne i Hercegovine – Bošnjaci, Hrvati i Srbi – imali su svoj vlastiti sistem, sa svojim nastavnim planom i programom, i u skladu sa njihovom zakonskom regulativom (preciznije, Tuzlanski kanton, Posavski kanton i Republika Srpska). Glavni prioriteti međunarodne zajednice, prvih godina nakon potpisivanja Daytonskog sporazuma, bili su rekonstrukcija i održavanje krhkog mira; naponi međunarodne zajednice u oblasti obrazovanja bili su, u najvećoj mjeri, ograničeni na *ad hoc* projekte tehničke pomoći. Međutim, s uvođenjem Konačne odluke, i izmjenama i dopunama zakona koji su uslijedili neposredno poslije toga, ubrzan je korak promjena u Brčkom. Što se tiče obrazovanja, Konačna odluka dopunjena je jednim Aneksom, 18. augusta 1999. godine, koji nalaže sljedeće:

„...Supervizor će integritati sistem obrazovanja u Distriktu, uskladiti nastavne planove i programe u Distriktu, i osigurati uklanjanje nastavnog gradiva, za koje

² Carl Bildt, *Misija mir: Borba za mir u Bosni*, (London: Weidenfeld and Nicolson, 1998.), str. 6.

³ Arbitražni tribunal za Brčko, Odluka VII, I, B, 1.

supervizor smatra da nije u skladu sa *ciljem izgrađivanja demokratskog i višenacionalnog društva u Distriktu*” (kurziv i masna slova dodati)⁴.

Iako je ovo dalo supervizoru jasan i čvrst mandat da reformira obrazovanje u Distriktu, tek nakon učeničkih nereda 2000. godine, višenacionalno ili „integrirano” obrazovanje postalo je trenutna preokupacija supervizora za Brčko. U ovim neredima, učenici srednjih škola protestirali su protiv uvođenja takvog višenacionalnog školovanja. Postojala je široko rasprostranjena sumnja da političari stoje iza ovih protesta, i da se oni, samo uzgred, odnose na obrazovanje. Neredi su izbili samo 15 dana prije općinskih izbora u drugim dijelovima BiH.

Kako bi došlo do integriranja škola, trebalo je uskladiti pravni sistem Distrikta. Kako bi to bilo urađeno, Konačnom odlukom omogućeno je formiranje Komisije za reviziju zakona u Brčkom, koja je počela sa radom u junu 1999. godine, a imala je zadatak da izvrši reviziju postojećih zakonskih propisa i „predloži izmjene postojećih zakona, kako bi bio izrađen jedinstven zakonski sistem u cijelom Distriktu”⁵. Međutim, uskoro je postalo jasno da samo uvezivanje postojećih zakonskih sistema u labavo povezanu mješavinu, neće biti dovoljno, zbog čega je potrebna cjelokupna obnova zakonskih propisa. Tokom svog postojanja, u relativno kratkom vremenskom periodu (1999.-2001. godine), Komisija je izradila nacрте 40 zakona, podzakonskih akata i propisa.

Jedan od zakona bio je i Zakon o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama Distrikta Brčko (u daljem tekstu Zakon o obrazovanju). Obuhvatajući i osnovno i srednje obrazovanje, Zakon sadrži brižljivo izgrađenu platformu za integrirano školovanje. Jedan od argumenata za podjelu škola u ostalim dijelovima BiH, jeste da svaki konstitutivni narod ima svoj vlastiti jezik. U članu 9 Zakona o obrazovanju, navedeno je: „Bosanski, hrvatski i srpski jezik, te latiničko i ćirilčko pismo, u ravnopravnoj su upotrebi u nastavi i vannastavnim aktivnostima u osnovnim i srednjim školama Distrikta”. Zakon također propisuje četiri pravila korištenja jezika, na kojem se izvodi nastava u školama u Brčkom:

1. Učenik ima slobodu izražavanja na svom maternjem jeziku;
2. Dokumenti škole bit će izdavani na jeziku i pismu koje zahtijeva učenik ili roditelj;
3. Nacionalni sastav nastavnika treba odražavati nacionalni sastav učenika u školi; i
4. [Zbog nedostatka novih udžbenika] postojeći udžbenici mogu se koristiti, ako su usklađeni sa nastavnim planom i programom.

(Potom je Brčko dodatno obavezalo nastavnike da koriste sva tri jezika prilikom predavanja.)

Kada je Zakon iznesen na sjednici Skupštine Distrikta, ispostavilo se da ne odgovara svima. Trinaest zastupnika, predstavnika bosanskih Srba, napustilo je sjednicu Skupštine tokom glasanja, kako bi spriječili usvajanje Zakona. Oni su imali primjedbe i na odredbe koje se odnose na jezik, kao i na uklanjanje simbola iz škola. Ovo nije bilo iznenađujuće, pošto je još uvijek postojala ogorčenost među mnogim Srbima zbog Konačne odluke, kojom Brčko nije dodijeljeno Republici Srpskoj. Zbog toga je tadašnji supervizor za Brčko, 5. jula 2001. godine, morao nametnuti Zakon o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama Distrikta Brčko, kao i novi nastavni plan i program. Distrikt je, također, uspostavio i Odjel za obrazovanje.

Preobličavanje birokracije bilo je dovoljno zastrašujuće, ali uključivanje tri grupe nastavnika u isti sistem, i osiguravanje da oni podržavaju ove zakonske i administrativne reforme, bilo je

⁴ Aneks uz Konačnu odluku, od 18. augusta 1999. godine, tačka 11.

⁵ Aneks uz Konačnu odluku, tačka 6.

još zastrašujuće. Kako bi postigao oba cilja, Distrikt Brčko je otpočeo restrukturirati obrazovanje. Restrukturiranje obrazovanja uključivalo je otpuštanje nastavnika, i njihovo ponovno zapošljavanje, ali pod uvjetom da potpišu Kodeks ponašanja, koji ih je obavezivao da podrže ove reforme. Distrikt Brčko također je pružao jak poticaj nastavnicima da se ponovno angažiraju. Prema novim ugovorima, oni su primali mnogo veće plaće nego ranije – 1.100 do 1.400 konvertibilnih maraka mjesečno, uključujući putne troškove i sve druge pogodnosti – koje su bile gotovo dvostruko veće od prosječne plaće nastavnika u Bosni i Hercegovini u to vrijeme. Odjel za obrazovanje također je „taktički” radio sa nastavnicima, kako je to opisao jedan zvaničnik, kako bi se osigurala neprestana posvećenost principima ovih reformi, tako što su sa nastavnicima sklapani kratkoročni ugovori, koji su produžavani godišnje, ili čak polugodišnje.

Na isti način na koji su nastojali pridobiti prosvjetne radnike za novi sistem obrazovanja, lokalni organi vlasti također su uzeli u obzir neophodnost dobijanja naklonosti i šire društvene zajednice, posebno roditelja. Dok je Zakon o obrazovanju još bio u pripremi, održani su brojni javni skupovi, sa ciljem upoznavanja javnosti sa tim pitanjima. Nakon što je tekst Zakona objavljen, lokalni političari učestvovali su u televizijskim emisijama, kako bi objasnili šta se dešava, i zašto su ove promjene bile važne. CIVITAS, i druge nevladine organizacije, također su organizirale kampanje o podizanju nivoa svijesti javnosti, kao i radionice, kako bi pomogli učenicima i roditeljima da se lakše nose s izazovima koji su bili pred njima, dok su, u isto vrijeme, službenici Odjela za obrazovanje, zajedno sa nastavnicima, održavali sastanke, kako bi razgovarali sa građanima, i uvjerali ih da je integracija prioritet, kao i da je ona „potrebna i normalna”⁶. Prema riječima ranijeg direktora Odjela za obrazovanje Distrikta „stvoren je atmosfera za reformu, u kojoj su svi stremili istim ciljevima”⁷.

Učenici različite nacionalne pripadnosti počeli su, tokom 2001./2002. školske godine, zajedno pohađati nastavu, prvi put nakon više od deset godina. Prije nego što je počela školska godina, nacionalna znamenja i simboli bili su uklonjeni iz svih škola, a sve osnovne škole dobile su nove nazive, koji su, ponekad, bili samo brojevi, ili geografski ili stručni pojmovi, kako bi se stvorilo okruženje prihvatljivo za sve učenike. Samo je naziv gimnazije, Gimnazija „Vaso Pelagić”, koji je bio nepromijenjen i tokom čitavog rata, ostao isti.

Osnovne škole odmah su otpočele s integriranim sistemom školovanja u svim razredima. Međutim, srednje škole, ne zaboravljajući nered iz 2000. godine, mnogo su opreznije pristupile ovom pitanju. Integracija u srednjim školama trajala je, u fazama, nekoliko godina, što je predstavljeno u uokvirenom tekstu. Pošto su zajednice u mnogim dijelovima Distrikta još uvijek bile nacionalno homogene, ni sve škole u Distriktu nisu bile nacionalno mješovite. Međutim, Distrikt je pružio priliku roditeljima, i omogućio im da njihova djeca pohađaju školu bilo gdje, bez diskriminacije.

Zbog nereda, koji su izbili 2000. godine, neki roditelji bili su zabrinuti za sigurnost njihove djece. Naprimjer, za Hakiju Ušanovića, roditelja učenika koji je bio upisan u Gimnaziju „Vaso Pelagić”, ove promjene rezultirale su „veoma stresnom situacijom”. Učenici bošnjačke i hrvatske nacionalnosti bili su u ovoj školi u manjini; na početku je bilo situacija kada je on morao doći u školu po svoje dijete. Za druge, vjerovatno roditelje čija su djeca bila u većini u određenoj školi, pitanje integracije bilo je mnogo spokojnije. Uopće, izostanak većih

⁶ Mirjana Knežević, šefica Pododjela za predškolsko obrazovanje, predstavnik OSCE-a razgovarao 3. aprila 2007. godine.

⁷ Esad Atić, zastupnik u Skupštini i predstavnik SDP-a (bivši šef Odjela za obrazovanje), predstavnik OSCE-a obavio razgovor 3. aprila 2007. godine.

problema doprinio je tome da se roditelji osjećaju mnogo smirenije u pogledu integracije, i gledali su sa više entuzijazma na reformirani sistem obrazovanja, kako je vrijeme prolazilo.

Integracija škola - korak po korak
(Srednje škole)

- **2000. – Sve srednje škole u Brčkom su jednonacionalne.**
- **2001./2002. – Od početka školske godine, cjelokupno nastavno osoblje je višenacionalno.** Nastava je organizirana na sljedeći način:
 - Učenici u prvom razredu, djeca različite nacionalne pripadnosti, pohađaju školu zajedno, prvi put poslije više od decenije.
 - Učenici drugog, trećeg i četvrtog razreda nastavljaju srednjoškolsko obrazovanje u jednonacionalnim razredima. Nastavlja se sistem održavanja nastave u dvije smjene: prva smjena sastoji se od višenacionalnih razreda i bošnjačkih jednonacionalnih razreda; drugu smjenu činili su jednonacionalni razredi za učenike srpske nacionalnosti.
 - Najveći broj učenika hrvatske nacionalnosti još uvijek se upisuje u područnu školu (Dubrave - područje nastanjeno Hrvatima), koja pripada Ekonomskoj školi.
- **2003./2004. – Završen sistem rada u dvije smjene.**
 - Višenacionalni razredi formirani su od jednonacionalnih razreda, koje su činili učenici bošnjačke i srpske nacionalnosti.
- **2004./2005. – Nema više jednonacionalnih razreda, ni učenika koji bi ih pohađali.** Tako su, od početka školske 2001./2002. godine, svi učenici prvog razreda bili upisani u višenacionalne srednje škole u gradu Brčko.

Možda kao rezultat toga, ispitivanje javnog mišljenja sugerira da su stanovnici Distrikta Brčko sada više naklonjeni integriranom obrazovanju, nego što su to stanovnici u drugim dijelovima BiH. Samo 17% ispitanika smatra da je: „Važno da većina djece u školi ima isti nacionalni identitet kao moje dijete”; dok je 90% ispitanika zadovoljno idejom da: „Djeca različite nacionalnosti trebaju pohađati istu školu”⁸. Tabela u nastavku sadrži poređenje mišljenja u vezi s obrazovanjem u Brčkom, sa mišljenjima o obrazovanju u drugim dijelovima Bosne i Hercegovine:

⁸ Cjelovito, tzv. Omnibus istraživanje, koje je uradila Agencija Prizma za OSCE BiH, Sarajevo, maj 2004. godine.

Tabela 1. - Mišljenja ispitanika iz BiH i Distrikta Brčko o obrazovanju, 2004. godine

	Pitanje (Brčko: Oktobar 2004. godine) (% potpuno/donekle se slažem)	Brčko	Pitanje (BiH: Maj 2004. godine)	BiH
1	<i>Učenici/studenti u školama/ univerzitetima trebaju slobodno koristiti jezik kojim govore, ili žele da govore, bez obzira na mjesto gdje se škola/ univerzitet nalazi u Bosni i Hercegovini</i>	B: 94,7% H: 84% S: 95,6%	<i>Učenici/studenti u školama/ univerzitetima trebaju slobodno koristiti jezik kojim govore, ili žele da govore, bez obzira na mjesto gdje se škola/ univerzitet nalazi u Bosni i Hercegovini</i>	B: 74,1% H: 82,2% S: 77,3%
2	<i>Nastavnici i profesori trebaju predavati na jeziku kojim govore, ili žele da govore, bez obzira gdje se škola/univerzitet nalazi</i>	B: 72,5 % H: 63,6% S: 67,4%	<i>Nastavnici i profesori trebaju organizirati sate i predavanja na jeziku kojim govore, ili žele da govore, bez obzira na mjesto u BiH gdje se škola/univerzitet nalazi</i>	B: 60,4% H: 36% S: 52,5%
3	<i>Potpuno je nevažno na kojem jeziku se drže nastavni sati u školama/univerzitetima, pošto su svi ovi jezici veoma slični</i>	B: 75% H: 68% S: 62,1%	<i>Nije važno na kojem se jeziku drže nastavni sati i predavanja u školama i univerzitetima, pošto su svi ovi jezici veoma slični</i>	B: 56,1 % H: 30,3% S: 50,7%
4	<i>Učenici trebaju pohađati škole/ univerzitete gdje je nastava organizirana isključivo na jeziku na kojem oni govore, ili žele da govore</i>	B: 58,6% H: 47,1% S: 55,8%	<i>Učenici i studenti trebaju pohađati školu ili univerzitet gdje se sati/predavanja drže isključivo na jeziku kojim oni govore, ili žele da govore</i>	B: 61,0% H: 85,1% B: 75,8%
5	<i>Učenici/studenti u školama/ univerzitetima ne trebaju uopće učiti o događajima iz savremene historije BiH, kada o tim događajima iz historije postoji neslaganje</i>	B: 17,6 % H: 25,8% S: 14,8%	<i>Učenici i studenti uopće ne trebaju učiti o događajima iz savremene historije BiH o kojima postoji neslaganje</i>	BK: 13,4% BC: 3% BS: 15,1 %
6	<i>Bilo bi najbolje da se svi učenici/ studenti upoznaju sa sve tri verzije događaja iz savremene historije BiH</i>	B: 45,1% H: 51,9% S: 36,1%	<i>Pošto se pogledi na neke važne događaje iz savremene historije BiH razlikuju kod sva tri naroda u BiH, najbolje je da se učenici i studenti upoznaju sa sve tri verzije ovih događaja</i>	B: 51.3% H: 23.2% S: 28.8%
7	<i>Učenici/studenti u školama/ univerzitetima ne trebaju učiti o događajima iz savremene historije BiH</i>	B: 15,3% H: 5,9% S: 18,2%	<i>Učenici/studenti u školama i univerzitetima ne trebaju učiti o događajima iz savremene historije BiH</i>	B: 8,8% H: 13,6% S: 15,9 %
8	<i>Najbolje je da učenici/studenti sva tri naroda uče odvojeno o svojoj historiji, bez obzira na troškove koji će time biti uzrokovani</i>	B: 9,2 % H: 5,3% S: 22,7%	<i>Pošto je teško napisati historiju oko čijih će se sadržaja usuglasiti sva tri naroda u BiH, najbolje je da učenici/studenti odvojeno uče o svojoj historiji, bez obzira na troškove</i>	B: 19,9% H: 56,4% S: 32,2%

Izvor: Prizma istraživanja. „Ad Hoc istraživanje javnog mišljenja u Distriktu Brčko,“ i Omnibus istraživanje licem u lice Agencije Prizma za OSCE BiH, Sarajevo, maj 2004. godine. Istraživanje javnog mišljenja u Distriktu Brčko provedeno je u jesen 2004. godine, među 500 ispitanika. Istraživanje javnog mišljenja u BiH provedeno je u proljeće 2004. godine, među 2.000 ispitanika, i u područjima sa većinskim bošnjačkim, hrvatskim i srpskim stanovništvom. Stanovnici Brčkog bili su uključeni u ispitivanje javnog mišljenja za čitavu BiH, ali izraženo u ciframa, taj broj je bio mali da bi bio značajna stavka.

Međutim, ne dijele svi mišljenje da je Distrikt Brčko primjer uspjeha kada se govori o integritetu škola u Bosni i Hercegovini. Kritičari navode da u Brčkom još uvijek postoje jednonacionalne osnovne škole, ili škole u kojima učenici jedne nacionalnosti imaju veliku većinu. Tabela u prilogu pokazuje raspored učenika prema nacionalnosti u 15 osnovnih škola u Brčkom.

Tabela 2. - Učenici osnovnih škola prema nacionalnoj pripadnosti

Osnovne škole		Učenici			
Vrsta	Naziv	Bošnjaci	Hrvati	Srbi	Ostali
Matična	I O.Š.	49	5	585	8
Područna	Ražljevo	0	0	202	0
Područna	Donji Brezik	0	0	306	0
Matična	II O.Š.	104	17	450	2
Područna	Grčica	311	3	209	2
Područna	Potočari	0	0	134	0
Područna	Begovača	77	1	0	0
Matična	III O.Š.	166	19	564	0
Matična	IV O.Š.	99	6	324	4
Matična	V O.Š.	953	13	6	9
Područna	Brod	113	4	4	0
Matična	VI O.Š.	37	0	90	0
Područna	Sandići	0	0	20	0
Područna	Trnjaci	0	0	18	0
Matična	VII O.Š.	700	0	0	0
Područna	Palanka	84	0	0	0
Matična	VIII O.Š.	286	6	0	0
Matična	IX O.Š.	443	0	2	0
Područna	Islamovac	6	0	0	0
Područna	Prutače	59	0	0	0
Područna	Rašljani	194	0	1	0
Matična	X O.Š.	5	301	11	1
Područna	Dubrave	1	35	4	0
Područna	Prijedor	0	21	0	0
Područna	Gornja Skakava	0	29	0	0
Područna	Poljaci	0	21	0	0
Područna	Donja Skakava	0	34	0	0
Matična	XI O.Š.	4	122	1	0
Područna	Boće	0	20	0	0
Područna	Boderište	1	16	0	0
Matična	XII O.Š.	0	16	3	0
Područna	Vitanovići	0	10	2	0
Matična	XIII O.Š.	0	19	0	0
Matična	XIV O.Š.	0	0	29	0
Matična	XV O.Š.	173	0	0	0
UKUPNO:		3.865	718	2.965	26

Podaci iz Odjela za obrazovanje Distrikta Brčko za školsku 2006./2007. godinu.

Kao što je predstavljeno u ovom tabelarnom prikazu, integriranje učenika različite nacionalnosti u osnovnim školama jeste zaista ograničeno u mnogim slučajevima. Za to bi trebalo kriviti i demografsku realnost. Sastav učenika u školama u gradskim područjima raznolikiji je nego u školama u seoskim područjima; škole u seoskim zajednicama u Distriktu uglavnom su jednonacionalne. U isto vrijeme, neki roditelji žele da njihova djeca pohađaju posebne škole. Nedavna revizija sistema obrazovanja u Brčkom pokazala je da učenici često pohađaju škole izvan njihovih upisnih područja, ili okruga škole, posebno u gradskim

područjima.⁹ Naprimjer, procjenjuje se da 27% učenika III osnovne škole i 33% IV osnovne škole dolazi iz drugih upisnih područja.¹⁰ U studiji, koju je nedavno izradila Misija OSCE-a, pokazano je da se roditelji u cijeloj BiH često odlučuju da ignoriraju ove upisne granice (a tako i zakon), kako bi svojoj djeci pružili nešto što oni smatraju boljim obrazovanjem, a ponekad i jednostavno da upišu svoje dijete u školu u kojoj su u većini učenici one nacionalnosti kojoj pripadaju.¹¹ Direktori škola u Distriktu imaju ograničene ovlasti, kako bi mogli utjecati na ovu praksu, zato što oni nemaju mogućnosti provjeravati adrese na kojima učenici žive.

Odjel za obrazovanje *uspijeva* unapređivati višenacionalni sastav nastavnog kadra u mnogim školama. Iako V osnovna škola ima najveći broj učenika bošnjačke nacionalnosti, nastavno osoblje, naprimjer, čini 21 Srbin, 10 Hrvata i 28 Bošnjaka.

Tabela 3. - Nastavnici u osnovnim školama prema nacionalnoj pripadnosti u 2003. i 2007. godini

Naziv škole	Srbi		Hrvati		Bošnjaci		Ostali	
	2003.	2007.	2003.	2007.	2003.	2007.	2003.	2007.
I O.Š.	49	52	1	4	6	10	0	3
II O.Š.	39	35	5	7	12	19	0	0
III O.Š.	30	36	1	4	10	11	0	0
IV O.Š.	20	24	1	4	5	9	0	1
V O.Š.	23	21	10	10	18	28	0	0
VI O.Š.	15	14	0	0	7	6	0	0
VII O.Š.	5	3	0	1	35	54	2	0
VIII O.Š.	7	5	0	1	17	15	0	1
IX O.Š.	13	13	1	2	31	38	0	0
X O.Š.	9	2	18	23	2	4	0	0
XI O.Š.	3	7	11	10	3	2	0	0
XII O.Š.	0	1	1	1	0	1	1	0
XIII O.Š.	2	2	0	0	0	0	0	0
XIV O.Š.	1	1	2	1	0	0	0	0
XV O.Š.	2	3	0	0	8	8	0	0

Tri osnovne škole postoje zbog toga da bi se, prije svega, potaknuo povratak stanovnika određene nacionalnosti u njihova prijeratna mjesta boravka – XII (Ulice), XIII (Bukvik) i XIV (Krepšić). U tim školama ima samo, redom, 31, 19, i 29 učenika. Zbog toga, učenici različitog uzrasta pohađaju kombinirana odjeljenja.¹² Jasno je da rad ovih škola nije u skladu sa lokalnim ili međunarodnim pedagoškim standardima, niti su finansijski isplative. Bilo bi bolje, barem sa stanovišta obrazovanja, da ti učenici, koji pohađaju ove škole, idu u druge najbliže škole, koje imaju više obrazovne standarde. Učenici ove tri osnovne škole mogli bi lakše stići do ovih škola kada bi se uklopili u organizirani prijevoz za učenike.

⁹ Deloitte, „Reorganizacija Odjela za obrazovanje”, 6. april 2006. godine, str. 69. (U nastavku citiran kao Deloitte).

¹⁰ Deloitte, str. 69.

¹¹ Izvještaj OSCE-a o upisnim područjima škola u Bosni i Hercegovini, septembar 2007. godine.

¹² Kombinirana odjeljenja su ona odjeljenja u kojima učenici različitog uzrasta i razreda pohađaju zajedno nastavu u istoj učionici, obično zato što nema dovoljno učenika da bi bila organizirana odvojena nastava za svaki razred.

Četiri srednje škole u Distriktu Brčko pokazuju viši nivo integracije nego što je slučaj s osnovnim školama. Stevan Stević, profesor na Ekonomskom fakultetu u Brčkom, smatra da je jednostavnije integrirati učenike i studente u srednjem i visokom obrazovanju, nego u osnovnom obrazovanju, zato što na starije učenike roditelji imaju manje utjecaja, a i pitanja, kao što je *nacionalna grupa predmeta*¹³, kao i jezik na kojem se predaje, nisu više tako važni.¹⁴ Podaci iz septembra 2006. godine pokazuju koliko je integracija bila uspješna u srednjim školama i kod nastavnika i kod učenika.

Tabela 4. - Učenici srednjih škola prema nacionalnoj pripadnosti

Srednje škole	Učenici			
	Bošnjaci	Hrvati	Srbi	Ostali
JU Gimnazija „Vaso Pelagić”	234	37	407	0
JU Ekonomska škola	601	96	587	2
JU Tehnička škola	427	51	358	0
JU Poljoprivredna škola	417	72	495	0
UKUPNO:	1.679	256	1.847	2

Tabela 5. - Profesori srednjih škola prema nacionalnoj pripadnosti

Srednje škole	Profesori			
	Bošnjaci	Hrvati	Srbi	Ostali
JU Gimnazija „Vaso Pelagić”	18	5	28	1
JU Ekonomska škola	34	5	36	2
JU Tehnička škola	38	5	32	0
JU Poljoprivredna škola	32	8	29	0
UKUPNO:	122	23	125	3

Podaci iz Odjela za Obrazovanje Distrikta Brčko za školsku 2006./2007. godinu.

Konačno, uspjeh ovih poduhvata manje će ovisiti o onome što roditelji ili upravitelji misle, a sve više o onome u šta učenici, koji će jednog dana preuzeti odgovornost za uspostavu miroljubivog i produktivnog društva u Brčkom, vjeruju. Jedna nezvanična anketa, urađena među učenicima 2000.¹⁵ godine u Gimnaziji „Vaso Pelagić”, o njihovom mišljenju i vrijednostima, koja je u to vrijeme bila jednonacionalna škola (bosanski Srbi), pokazuje koliko je utjecajan „nacionalistički” govor bio među učenicima u to vrijeme. Od 147 učenika sa kojima je obavljen razgovor, samo 32% je izjavilo da bi mogli biti prijatelji sa Bošnjacima, a samo 24% bi pristalo da bude u istoj učionici sa njima. Njihovo opažanje u vezi sa bosanskim Hrvatima bilo je samo neznatno povoljnije od toga. U njihovim pisanim odgovorima, glasovi umjerenosti pojavljivali su se s vremena na vrijeme, ali je znatan broj učenika izričito naveo, a ponekad je to bilo i na veoma naglašen način, da oni ne bi prihvatili višenacionalni sistem obrazovanja. Naprimjer, neki učenici naveli su da „ako je neko dobra osoba, nema razloga da sa njom ne budem u dobrim odnosima”, ili „izbor prijatelja, prije

¹³ Mogućnost izbora *nacionalne grupe predmeta* uvedena je u čitavoj Bosni i Hercegovini zahvaljujući Privremenom sporazumu iz 2002. godine. Sporazum dozvoljava odvojene nastavne sate za učenike svakog konstitutivnog naroda za predmete: historija, maternji jezik, geografija, i priroda i društvo. U Brčkom je *nacionalna grupa predmeta* drugačija. Sastoji se od historije, maternjeg jezika, muzičke kulture i prirode i društva.

¹⁴ Stevan Stević, profesor na Ekonomskom fakultetu u Brčkom, razgovor vođen sa službenikom OSCE-a, 3. april 2007. godine.

¹⁵ Dragan Savić, direktor Gimnazije „Vaso Pelagić”. Ovu nezvaničnu studiju proveo je direktor škole u školi u kojoj radi.

svoga, i više od svega, ovisi o osobinama ličnosti, a ne o nacionalnosti”. Drugi su navodili da je „još uvijek rano za zajedničke škole”. Jedan učenik išao je tako daleko da je izjavio da višenacionalna škola ne dolazi u obzir, zato što „ja ne mogu sjediti u istoj učionici sa nekim ko je ubijao moj narod, i još uvijek želi nanositi zlo mom narodu”.

Sada, iako se učenici još uvijek poistovjećuju s određenom nacionalnom pripadnošću i jezikom, svi oni sa kojima je obavljen razgovor imali su veoma pozitivno mišljenje o integriranju u školi i u Brčkom, kao i o svojoj budućnosti. Svi su izjavili da imaju prijatelja među djecom druge nacionalnosti, činjenica koju su roditelji potvrdili u odvojenim razgovorima, kao i predstavnik OSCE-a koji je vodio razgovore, i koji je sreo nekoliko učenika različite nacionalnosti, koji su željeli zajedno učestvovati u razgovoru. Ljubica Blažević, učenica četvrtog razreda Gimnazije, koja se izjašnjava kao pripadnica hrvatske nacionalnosti, kaže da ona govori hrvatski jezik, a njeni prijatelji govore srpski, hrvatski ili bosanski, ali svi oni odlično razmiju jedni druge.¹⁶ Siniša Simikić, učenik osmog razreda, koji se izjašnjava kao pripadnik srpske nacionalnosti, kaže: „Moji drugovi u razredu govore srpski i bosanski, ali mi svi razumijemo jedni druge, i veoma smo složni”, realnost koju je 2000.¹⁷ godine bilo gotovo nemoguće i zamisliti. Jasmina Đapo, još jedna učenica četvrtog razreda Gimnazije, također to potvrđuje. Ona govori bosanski, njeni prijatelji i školski drugovi govore srpski, hrvatski i bosanski jezik, ali svi oni se razumiju.¹⁸ Najveći broj učenika prihvata da su odjeljena podijeljena tokom predavanja određenih nastavnih predmeta i za određeni vremenski period, uključujući i sate „maternjeg jezika”, mada neki komentiraju da se osjećaju usamljeno kada su podijeljeni u male grupe zbog određenih nastavnih predmeta. Jedna učenica čak kaže kako bi voljela da sati jezika i književnosti budu zajednički, jer misli da bi na taj način svi učenici mnogo više naučili.¹⁹ Drugi učenik otkriva da učenici, koji pohađaju nastavne sate različitih jezika, razmjenjuju svoje bilješke, kada se obrađuju iste lekcije.²⁰ Prema opažanjima direktora jedne škole, „djeca su više integrirana nego njihovi roditelji. Oni su prijatelji”.²¹

PITANJA KOJA SU BITNA ZA USPJEŠNU REFORMU OBRAZOVANJA

Nastavni plan i program

U nedostatku sposobne i reprezentativne domaće institucije, koja bi mogla uskladiti nastavne planove i programe u Brčkom, međunarodna zajednica formirala je nekoliko radnih grupa da to urade. U sastavu tih radnih grupa, uglavnom su bili nastavnici iz Distrikta i njegove okoline, iako su u radu grupa uzeli učešća i drugi stručnjaci iz oblasti obrazovanja. Kako bi stekli konkretne vještine i znanja za obavljanje ovog zadatka, učesnici su učestvovali u radu radionica o izradi nastavnog plana i programa, a općenito su dobili i podršku od nevladinih i međunarodnih organizacija, kao što je CIVITAS, Vijeće Evrope i EC-TAER.

Prioritet radnih grupa u 2000./2001. godini bio je da izrade materijal koji će se uklopiti u usklađeni nastavni plan i program – predmeti koje učenici mogu učiti zajedno – i da odrede koji predmeti trebaju ostati razdvojeni u „nacionalnim nastavnim planovima i programima”. Ovaj poduhvat imao je jedan naglašeno principijelni cilj, a to je da učenici provode što je moguće više vremena učeći zajedno. Od otpočinjanja ove velike inicijative, radne grupe su se

¹⁶ Ljubica Blažević, učenica, Gimnazija „Vaso Pelagić”, razgovor vođen sa službenikom OSCE-a, 20. februar 2007. godine.

¹⁷ Siniša Simikić, učenik, Područna škola Grčica, razgovor vođen sa službenikom OSCE-a, 20. februar 2007.

¹⁸ Jasmina Đapo, učenica, Gimnazija „Vaso Pelagić”, razgovor vođen sa službenikom OSCE-a, 20. februar 2007.

¹⁹ Melisa Alić, učenica, VIII osnovna škola, Brka, razgovor vođen sa službenikom OSCE-a, 20. april 2007.

²⁰ Živan Nikolić, učenik, Gimnazija „Vaso Pelagić”, razgovor vođen sa službenikom OSCE-a, 20. februar 2007.

²¹ Branko Miličić, direktor Područne škole u Grčici, 20. februar 2007. godine.

usredsrijedile na primjenu novih zakonskih odredbi, kao i na održavanje i preispitivanje postojećeg nastavnog plana i programa. Radne grupe su, u 2003. godini, dobile zadatak da usklade nastavni plan i program koji se koristi u Brčkom, sa novom Zajedničkom jezgrom nastavnih planova i programa (eng. Common Core Curriculum - CCC), predviđenom za cijelu BiH. U slučaju Brčkog, ovo je značilo samo neznatno usklađivanje, jer su elementi, zajednički u svim nastavnim planovima i programima – elementi koji čine Zajedničku jezgru nastavnih planova i programa – bili također elementi prijeratnih nastavnih planova i programa, na temelju kojih su izrađeni svi nastavni planovi i programi. Iako je Zajednička jezgra nastavnih planova i programa imala za cilj da standardizira sistem obrazovanja u cijeloj Bosni i Hercegovini, u praksi je veliki obim nastavnog gradiva, posebno u *nacionalnoj grupi predmeta*, ostajao pod kontrolom entiteta i kantona. U praksi, to znači da je svaki nastavni plan i program nacionalno obojen.

Usklađeni nastavni plan i program, koji su izradile radne grupe tokom 2001. godine, bio je zasnovan na sva tri nacionalna nastavna plana i programa, koji su korišteni u Brčkom nakon rata. Što je još važnije, u Brčkom je sadržaj predmeta *nacionalne grupe predmeta* bio usklađen do najvišeg stepena, za razliku od drugih dijelova BiH. *Nacionalna grupa predmeta* u Brčkom sastoji se od sljedećeg:

- Srpski, hrvatski i bosanski jezik, na svim nivoima obrazovanja (50% mješovito, 50% razdvojeno)²²;
- Priroda i društvo, od prvog do četvrtog razreda osnovne škole²³ (90% mješovito; 10% razdvojeno);
- Historija na svim nivoima (50% mješovito; 50% razdvojeno);
- Muzička kultura na svim nivoima (90% mješovito; 10% razdvojeno)²⁴.

Relevantna radna grupa izbacila je geografiju, predmet koji je dio *nacionalne grupe predmeta* u drugim dijelovima BiH.

Ove brojke mogu varirati od škole do škole, ali procent razreda koji su mješovitog sastava, nikad ne pada ispod procenta koji je naveden u ovom izvještaju. Tako, samo u Distriktu Brčko, učenici uče suštinske dijelove iz *nacionalne grupe predmeta*, u istom razredu s učenicima koji su druge nacionalnosti. Ovo je u izrazitoj suprotnosti sa praksom u drugim dijelovima Bosne i Hercegovine, gdje se od učenika očekuje, ili da uče prema jednom nastavnom planu i programu, bez obzira na nacionalnost, ili da izaberu između dva nastavna plana i programa, odluka koja podrazumijeva potpuno razdvajanje za sve predmete, kao što je praksa u Srednjobosanskom i Hercegovačko-neretvanskom kantonu, ili, u svega nekoliko škola, gdje su uvedene opcije za neki od predmeta iz *nacionalne grupe predmeta*, učenici se razdvajaju kako bi pohađali nastavu konkretno iz ovih predmeta.

Prema procjenama službenika za obrazovanje Misije OSCE-a iz Brčkog, učenici u prosjeku provedu manje od 25 do 30 procenata vremena na nastavnim satima, gdje su razdvojeni prema nacionalnoj pripadnosti, a u nekim slučajevima, učenici provode čak i više vremena zajedno. U Gimnaziji „Vaso Pelagić” učenici provode zajedno 90 procenata vremena zajedno, i razdvojeni su samo na nastavnim satima maternjeg jezika. Grubo procjenjujući, slična situacija je i u Osnovnoj školi u Grčici, gdje učenici provode zajedno oko 80 procenata vremena. Podaci koje smo dobili od direktora Druge osnovne škole pokazuju da je moguće

²² Procent „mješovitih” predstavlja dio vremena koje učenici svih nacionalnosti provode zajedno u istoj učionici, dok prisustvuju nastavi iz ovih predmeta; procent „razdvojenih” predstavlja vrijeme koje učenici provode u učionici s učenicima iste nacionalnosti.

²³ Ova tema sadrži elemente historije, geografije, kao i predmete iz okvira prirodnih nauka.

²⁴ Muzička kultura ne smatra se predmetom *nacionalne grupe predmeta* u drugim dijelovima BiH.

još napredovati u pogledu integracije nastave u školama, ako za to postoji dobra atmosfera. Naprimjer, u toj školi, učenicima je dozvoljeno da uče o „muzičkoj kulturi jedni od drugih” prilagođavajući nastavni plan i program na način da, na zajedničkom nastavnom satu, budu zadovoljene sve tri kulture.

U osnovnim školama, svi učenici u prva četiri razreda pohađaju nastavu zajedno, čak i kada imaju nastavu predmeta iz *nacionalne grupe predmeta*. U prvom razredu, učenici srpske nacionalnosti uče ćirilicu, a učenici bošnjačke i hrvatske nacionalnosti uče latinicu; svi učenici moraju naučiti i drugo pismo u prvom polugodištu drugog razreda. Pisma se učenicima predaju u isto vrijeme, tako što se tabla podijeli na pola, pa se na jednoj polovini table nalaze ispisana slova jednog pisma, a na drugoj polovini slova drugog pisma. Kada učenici savladaju oba pisma, obično u drugom polugodištu drugog razreda, nastavnici, nakon toga, naizmjenično koriste, jedne sedmice ćirilicu, a druge sedmice latinicu za sve predmete, bez obzira da li je odjeljenje mješovito ili jednonacionalno.

Između prvog i četvrtog razreda, održava se nastava iz prirode i društva i muzičke kulture u mješovitim odjeljenjima, osim ako se obrađuju nastavne jedinice koje pokrivaju određene folklorne običaje i tradiciju svakog naroda, u kom slučaju se učenici dijele u radne grupe, ali i tada ostaju u istoj učionici. Od petog do osmog razreda, historija, kao predmet *nacionalne grupe predmeta*, zamjenjuje prirodu i društvo. Učenici u petom razredu, i prvom polugodištu šestog razreda, ostaju i dalje zajedno na nastavnim satima historije, kada uče početke historije, antiku i srednji vijek.

U srednjoj školi, *nacionalna grupa predmeta* sastoji se od maternjeg jezika, historije i muzičke kulture. Nastava historije održava se u zajedničkim odjeljenjima u prva dva razreda, a zatim odvojeno u trećem i četvrtom. Međutim, u Gimnaziji „Vaso Pelagić”, učenici se razdvajaju samo na nastavnim satima maternjeg jezika, dok na satima historije i muzičke kulture, učenici ostaju zajedno sve četiri godine. Nastavni plan i program za muzičku kulturu je, od 2003. godine, usklađen, tako da učenici sve tri nacionalnosti slušaju ista predavanja u svim srednjim školama u Distriktu.

Što se tiče historije, u mnogim školama uveden je pristup učenju koji treba omogućiti učenicima da ostanu zajedno u istom odjeljenju sve četiri godine. Ovaj pristup najčešće je podržan i posebnom obukom za nastavnike. Pošto nije moguće izbjeći sve problematične aspekte nastave historije, u jednoj od škola „nastavnici pokušavaju pronaći ravnotežu između različitih tumačenja historije”²⁵. Dragan Savić, direktor Gimnazije, objašnjava da nastavnici u toj školi ne predaju ono što se zove „istina” nego, umjesto toga, „daju dovoljno informacija, tako da učenici mogu početi sami izvlačiti zaključke”²⁶. Mirza Fazlović, pomoćnik direktora jedne od škola, naglašava da se Drugi svjetski rat može posmatrati iz mnogo različitih uglova, tako da sami učenici „mogu izvući vlastite zaključke”²⁷. U Poljoprivrednoj školi, lekcije iz historije uključuju historiju sva tri konstitutivna naroda, iako, na kraju školske godine, učenici odgovaraju „samo njihovu”, nacionalnu historiju.

Iako su poduzeti neki koraci u pravcu održavanja nastave iz historije o određenim aspektima skorašnjeg rata, još uvijek to nije sastavni dio nastavnog plana i programa. U završnom razredu Gimnazije, sati historije se završavaju gradivom o padu Berlinskog zida. Roditelji, nastavnici i predstavnici uprave škole, sa kojima su predstavnici OSCE-a obavili razgovor,

²⁵ Dragan Savić, direktor Gimnazije „Vaso Pelagić”, razgovor vođen sa službenikom OSCE-a, 20. februar 2007.

²⁶ Dragan Savić, direktor Gimnazije „Vaso Pelagić”, razgovor vođen sa službenikom OSCE-a, 20. februar 2007.

²⁷ Mirza Fazlović, pomoćnik direktora Područne škole u Grčici, razgovor vođen sa službenikom OSCE-a, 21. februar 2007.

uglavnom se slažu da je, za sada, najbolje ostaviti ovu temu malo po strani, iako neki smatraju da bi se, malo kasnije, mogli poduzeti neki koraci.

Gradansko obrazovanje

Kada je nastavni plan i program izrađen, učesnici u radu Radne grupe željeli su u njega uključiti pojmove o demokraciji i ljudskim pravima. U suradnji sa CIVITAS-om, lokalnom nevladinom organizacijom specijaliziranom za građansko obrazovanje, Radna grupa je izradila nastavni plan i program za osnovnu školu, gdje su ovi koncepti utkani u predmete, kao što je priroda i društvo i historija. U osmom razredu osnovne škole, kao i u trećem razredu srednje škole, uveden je predmet „Demokracija i ljudska prava”, kao poseban i obavezan predmet.

Sudeći prema odgovorima velikog broja onih sa kojima je obavljen razgovor, učenici svih nacionalnosti u Distriktu Brčko vide sebe, prvo, i prije svega, kao građane Bosne i Hercegovine, koju smatraju svojom domovinom. Samo nekoliko učenika izjavilo je da svoju lojalnost prema Bosni i Hercegovini dijele i s određenim entitetom. Kada se govorilo o visokom obrazovanju, neki učenici su spominjali studiranje u inozemstvu – najčešće je spominjan Zagreb (izbor popularan i kod učenika bošnjačke i hrvatske nacionalnosti) i Beograd, dok je nekoliko učenika navelo i austrijske univerzitete – ostali su govorili o studiranju na lokalnim univerzitetima. Veliki broj onih, koji su govorili o studiranju u inozemstvu, želio bi se vratiti u Bosnu i Hercegovinu nakon završetka fakulteta, a gotovo svi učenici izrazili su želju da se trajno nastane u Distriktu Brčko.

Devetogodišnje školovanje

Sljedeći važan potez u reformi nastavnog plana i programa odnosi se na donošenje Zakona, kojim je uvedeno obavezno devetogodišnje osnovno obrazovanje u cijeloj Bosni i Hercegovini. Ovo su morale ispoštovati i sve osnovne škole u Distriktu Brčko, pa se sad već četvrtu godinu provodi devetogodišnji nastavni plan i program. Mada je uvođenje obaveznog devetogodišnjeg obrazovanja bilo otežano u mnogim dijelovima Bosne i Hercegovine, a i sada neki kantoni pružaju otpor, čini se da su ga u Brčkom svi dočekali sa zadovoljstvom. Ni roditelji, ni političari, nisu se tokom razgovora žalili na ovu novinu, niti su je spominjali kao problem.²⁸ Čak ni stanovnici Brčkog, hrvatske nacionalnosti, među kojima su i oni koji žele da njihova djeca nastave školovanje u Hrvatskoj, uopće nisu imali primjedbi na prelazak na devetogodišnji nastavni plan i program, mada je već uobičajeno da, u područjima Bosne i Hercegovine sa hrvatskim većinskim stanovništvom, i roditelji, i politički lideri, u jednakoj mjeri tvrde da nisu u mogućnosti preći s osmogodišnjeg sistema osnovnog obrazovanja koji se provodi u Hrvatskoj. U isto vrijeme, nekoliko desetina porodica hrvatske nacionalnosti šalje svoju djecu u srednje škole u Brčkom, i to preko međunarodne granice sa Hrvatskom. Dakle, Hrvati s obje strane granice ne smatraju da devetogodišnje obrazovanje na bilo koji način ugrožava mogućnost slobodnog kretanja između ustanova u Bosni i Hercegovini i onih u Hrvatskoj, što je argument koji često navode Hrvati u drugim dijelovima Bosne i Hercegovine.

Jezik

Kako bi bile zadovoljene potrebe za korištenjem jezika svakog od konstitutivnih naroda, potrebno je iznaći višestruka rješenja; te potrebe se ne odražavaju samo u utvrđivanju

²⁸ Čini se da je održavanje sistema osmogodišnjeg školovanja dio programa hrvatskih političkih stranaka. Njihov glavni argument je da će djeci biti teže da se upišu u srednje škole ili na univerzitete u Hrvatskoj, ako se ne školuju po sličnom sistemu kao njihovi vršnjaci u Hrvatskoj.

nastavnog plana i programa, već i u načinu na koji se ovi jezici koriste u toku govorne komunikacije između nastavnika i učenika na nastavnom satu. Činom potpisivanja Kodeksa ponašanja, nastavnici izražavaju svoj pristanak da u nastavi koriste sva tri jezika, sva tri konstitutivna naroda. Dozvoljeno im je da govore vlastitim maternjim jezikom pri općoj komunikaciji, pri čemu se misli na činjenicu da je nemoguće izbjeći pitanje akcenta i dijalekta, ali zato moraju objasniti različite riječi koje koriste, i odgovoriti učenicima odgovarajućim rječnikom jezika tog naroda. Naprimjer, na satima geometrije, nastavnik mora voditi računa da koristi oba termina za riječ „ugao”, na bosanskom i srpskom, i „kut” na hrvatskom jeziku.²⁹

Mnogi su se nastavnici dobro prilagodili ovoj situaciji. Kako Mirza Fazlović objašnjava: „Moramo biti prilagodljivi. U jednoj od škola u kojoj sam izvodio nastavu, od mene se očekivalo da koristim izraze karakteristične za hrvatski jezik. U početku mi je to bilo neobično, ali, kako je vrijeme prolazilo, navikao sam se”.³⁰ Direktor jedne od škola dodao je da većina nastavnika poštuje ove zahtjeve, mada još uvijek ima i onih koje treba podsjetiti da to čine.

Ovakav pristup osjetljivom pitanju jezika pokazao se uspješnim, ili barem funkcionalnim, još otkako je uveden 2001. godine. U razgovorima obavljenim s učenicima, pokazalo se da oni nemaju nikakvih problema pri razumijevanju onoga što govore nastavnici, niti problema u komunikaciji s drugim učenicima, a prosvjetni radnici uglavnom imaju pozitivno mišljenje o ovom sistemu. Većina roditelja zadovoljna je što njihovo dijete ima samo jedan predmet putem kojeg izučavaju svoj maternji jezik.³¹ Danica Đurić željela bi saopćiti roditeljima u drugim dijelovima Bosne i Hercegovine, u kojima se traži da se sva nastava izvodi na maternjem jeziku učenika, da je lično zadovoljna načinom na koji se nastava maternjeg jezika izvodi u Distriktu Brčko: jezici su međusobno slični, i učenici nemaju nikakvih problema s učenjem oba pisma.³² Hakija Ušanović čak ne bi imao ništa protiv integriranja nastave maternjeg jezika.³³ Jedan od roditelja, srpske nacionalnosti, primijetio je da, usprkos integriranoj nastavi iz mnogih predmeta, „niko ne gubi svoj identitet”³⁴. Dodao je da su ljudi umorni od situacije koja je prethodila ovoj, i da žele „normalan život”. On smatra da je uspjeh njegove kćerke, na zahtjevnom Elektrotehničkom fakultetu Univerziteta u Beogradu, dobar pokazatelj kvaliteta nastave koja se izvodi u Distriktu Brčko, uključujući tu i nastavu maternjeg jezika. Ljubica Blažević, učenica hrvatske nacionalnosti, ističe da govori hrvatskim jezikom, a njeni prijatelji srpskim, hrvatskim i bosanskim jezikom, i da se svi savršeno razumiju. Ona, pak, smatra da je izvođenje nastave maternjeg jezika na odvojenim nastavnim satima „normalno i prirodno”³⁵, što smo čuli i od nekoliko učenika drugih nacionalnosti. Ljubica Blažević planira se upisati na univerzitet u Osijeku ili Zagrebu. Melisa Alić, učenica, bošnjačke nacionalnosti, smatra, međutim, da je to, što se učenici razdvajaju na satima jezika „uredu”, ali bi voljela da budu zajedno na tim nastavnim satima, kako bi mogli, naprimjer, učiti hrvatski jezik i književnost. Smatra da bi na ovaj način sva djeca više naučila.³⁶

²⁹ Ovakav pristup pitanju jezika također je bio prisutan i u bivšoj SFRJ. Prije rata, međutim, učenici nisu imali mogućnost da biraju nastavu iz maternjeg jezika (tj. bosanskog, srpskog, hrvatskog).

³⁰ Mirza Fazlović, pomoćnik direktora Područne škole Grčica, razgovor sa službenikom OSCE-a od 21. februara 2007.

³¹ Nastavu maternjeg jezika obično čini tri do pet sati sedmično, zavisno od razreda koji dijete pohađa.

³² Danica Đurić, roditelj, Područna škola Grčica, razgovor sa službenikom OSCE-a od 21. februara 2007.

³³ Hakija Ušanović, roditelj, Gimnazija „Vaso Pelagić”, razgovor sa službenikom OSCE-a od 20. februara 2007.

³⁴ Dragan Popović, roditelj, Gimnazija „Vaso Pelagić”, razgovor sa službenikom OSCE-a od 20. februara 2007.

³⁵ Ljubica Blažević, učenica, Gimnazija „Vaso Pelagić”, razgovor sa službenikom OSCE-a od 20. februara 2007.

³⁶ Melisa Alić, učenica VIII razreda VIII osnovne škole, Brka, razgovor sa službenikom OSCE-a od 20. aprila 2007.

Čini se da je ovo pitanje oduvijek bilo više političke nego tehničke prirode. Prema riječima bivšeg šefa Odjela za obrazovanje: „Ako se obratite političarima koji traže da školovanje bude sto posto na maternjem jeziku, i upitate ih šta, ustvari, time misle, brzo ćete doprijeti do očiglednih činjenica”³⁷. Vidan Janjić, profesor, hrvatske nacionalnosti, koji u Gimnaziji predaje hrvatski jezik, slaže se s ovim; on smatra da je situacija nadasve političke prirode.³⁸ U svakom slučaju, postojanje škola koje koriste tri jezika utišalo je neke kritičare integriranja. Slobodan Ristić (Srbin), jedan od zastupnika u Skupštini, koji se na početku protivio odredbama o jeziku Zakona o obrazovanju, sada smatra da je među jezicima prisutno malo razlika, što se može nadomjestiti sadašnjom prilagodljivošću u pristupu tom pitanju.³⁹ U nekim od razgovora zapaženo je da Hrvati još uvijek brinu zbog jezika, ali sami Hrvati s kojima smo razgovarali nisu se na to žalili. Kao što je Vidan Janjić naglasio, učenici hrvatske nacionalnosti su zadovoljni. Mada su svjesni svog položaja manjinskog naroda, ne smatraju se ugroženima, govore otvoreno i koriste udžbenike po svom izboru.⁴⁰ Vladimir Đurak, šef Nastavnog centra (Hrvat), napominje da „nikad nije čuo da je neko dijete iz Brčkog imalo problema s upisom na univerzitet u Zagrebu ili Novom Sadu zbog pitanja koja se odnose na maternji jezik”⁴¹. Dodao je da institucije, nadležne za obrazovanje u cijeloj Bosni i Hercegovini, moraju političke utjecaje ostaviti po strani i „pustiti djecu da žive zajedno”.

*Udžbenici*⁴²

U školama u Distriktu koristi se niz različitih udžbenika u istoj učionici. Ova praksa, naravno, nije idealna, ali još uvijek predstavlja prijelazno rješenje, osmišljeno da ublaži politički opstrukcionizam i otpor roditelja. To je prirodna posljedica rasprave o tome kako pristupiti pitanju postojanja tri zvanična jezika. To što učenici koriste različite udžbenike za isti predmet i razred, jednako predstavlja opterećenje i za nastavnike/profesore, i za učenike. Mora se pretpostaviti i da su troškovi znatni. U suštini, učenici mogu odabrati udžbenik kojim se žele služiti među nekoliko udžbenika, koje je odobrio Odjel za obrazovanje. Škola tada snosi troškove nabavke udžbenika, po izboru učenika. Ovo je u suprotnosti sa praksom u svim ostalim dijelovima Bosne i Hercegovine, gdje roditelji, na početku svake školske godine, moraju snositi znatan teret finansiranja nabavke udžbenika, mada bi obavezno obrazovanje, po zakonu i međunarodnoj konvenciji, trebalo biti besplatno.

Na nastavnim satima na kojima se koristi više udžbenika, nastavnici su ti koji vode različite grupe učenika kroz nastavno gradivo. Kako bi to uradili na zadovoljavajući način, oni moraju više vremena posvetiti pripremi za nastavu. Dok neki smatraju da su nastavnici ovim nepotrebno opterećeni, drugi to vide kao zamoran, ali izvodiv dio posla. „Nastavnicima je potrebno malo više vremena za pripremu, kako bi utvrdili šta jeste, a šta nije sadržano u raznim tekstovima, i odlučili da li je potrebno da pripreme dodatni materijal”⁴³. Jedan od problema je to što mnogi udžbenici, koje je odobrio Odjel za obrazovanje, nemaju mnogo zajedničkog s novim nastavnim planom i programom Distrikta Brčko, jer su napisani u skladu sa nastavnim planovima i programima koji se koriste u drugim dijelovima Bosne i

³⁷ Esad Atić, razgovor sa službenikom OSCE-a od 3. aprila 2007.

³⁸ Vidan Janjić, profesor hrvatskog jezika, Gimnazija „Vaso Pelagić”, razgovor sa službenikom OSCE-a od 20. februara 2007.

³⁹ Slobodan Ristić, zastupnik Skupštine (predstavnik SPRS-a), razgovor sa službenikom OSCE-a od 4. aprila 2007.

⁴⁰ Kao gore pod ¹⁰

⁴¹ Vladimir Đurak, rukovodilac Nastavnog centra (ranije prosvjetni inspektor), razgovor sa službenikom OSCE-a od 4. aprila 2007.

⁴² Zbog toga što je u današnjim školama nastavljeno s praksom iz doba socijalizma, udžbenici i dalje predstavljaju temelj obrazovanja u svim dijelovima Bosne i Hercegovine, a ne samo jedan njegov dio, kao što je to slučaj u nešto „savremenijim” sistemima obrazovanja, prisutnim u drugim dijelovima Evrope.

⁴³ Dragan Savić, direktor Gimnazije „Vaso Pelagić”, razgovor sa službenikom OSCE-a od 20. februara 2007.

Hercegovine; što znači da nastavnici moraju fotokopirati tekstove iz jednog od udžbenika, kako bi ga podijelili učenicima cijelog odjeljenja. (U nešto „savremenijim” sistemima obrazovanja, korištenje ovakvog materijala predstavlja, naravno, uobičajen postupak, jer se pri izvođenju nastave mnogo manje oslanja na udžbenike).

Pet godina iskustva pokazalo je da je na ovakav način moguće raditi, ali, kao što ističu kritičari takvog načina rada, ponekad se mogu javiti teškoće, naročito u osnovnom obrazovanju. Mladen Mičić, direktor I osnovne škole, naprimjer, žalio se da se pokazalo da su udžbenici „neprikladni” nastavi.⁴⁴ Nizama Đozić, pedagog u jednoj od osnovnih škola, smatra da korištenje različitih udžbenika u nižim razredima osnovne škole zbunjuje učenike. Posmatranjem ponašanja učenika u mješovitim razredima, uočeno je da oni gledaju jedni drugima u udžbenike da vide ima li drugačijih slika, karti i ilustracija u njima, svaki put kada nastavnik spomene te drugačije udžbenike.

Osoblje Odjela za obrazovanje Distrikta, u suradnji sa nekoliko aktiva nastavnika (grupa nastavnika koji predaju isti predmet), pokušalo je 2004. godine popraviti situaciju, tako što je naručilo primjerke samo najboljih udžbenika za svaki predmet, bez obzira na jezik kojim su pisani, i mjesto gdje su objavljeni. Svaki put kada neki od izabranih udžbenika nije bilo moguće nabaviti, organi koji su vršili nabavku uglavnom bi se odlučivali za one štampane na bosanskom jeziku. Roditelji, pogotovo oni koji su bili politički aktivni, nisu ovim bili naročito impresionirani. (Te godine održani su i prvi izbori od osnivanja Distrikta.) U štampi je ovakav izbor udžbenika okarakteriziran kao namjerno nametanje. Na kraju je direktor Odjela za obrazovanje bio prisiljen dati ostavku. Kad je napravljen pokušaj da se u osnovnu školu uvede jedinstven udžbenik za izučavanje prirodnih nauka, roditelji su se žalili na jezik kojim je pisan. Ovakva reakcija pokazala je da je bilo prerano za takve korjenite promjene. S druge strane, koliko god da su se roditelji protivili ovoj inicijativi zbog pitanja jezika, obično se nisu bunili kada su im djeca dobivala materijal na drugom jeziku.

Većina ljudi, koji već duže vremena rade s ovim materijalima, voljni su napraviti korak dalje od sadašnjeg sistema, radi postizanja uspjeha s integracijom. „Prava višenacionalnost”, prema riječima Ranka Nestorovića, „podrazumijevala bi mogućnost korištenja najboljih udžbenika; ne izbor između tri verzije, već odabir najboljeg od najboljeg, bez obzira na kojem je jeziku napisan”⁴⁵. Sljedeći potez bilo bi, za mnoge, uvođenje jedinstvenog udžbenika za svaki predmet, koji bi, zatim, bio lektoriran na sva tri jezika. Većina osnovnih škola, zapravo, već koristi devet osnovnih tekstova izabranih za šest predmeta i lektoriranih na bosanski i srpski jezik. Izbor svakog teksta izvršen je na osnovu kvaliteta. Odjel za obrazovanje snosio je troškove lektoriranja i reizdavanja. Mada je tad planirano i izdavanje verzije na hrvatskom jeziku, nastavnici hrvatskog radije su nastavili koristiti udžbenike koje je izdala štamparija u Mostaru, koja preštampana nešto izmijenjene verzije udžbenika iz Hrvatske.⁴⁶

Edukacija nastavnog kadra

Pred nastavnike u Distriktu Brčko postavljena su dva krupna zahtjeva: pored svih novina navedenih u gornjem dijelu teksta, moraju ovladati i savremenim metodama izvođenja nastave. U Naredbi supervizora iz 2004. godine, napomenuto je da treba uložiti dodatne napore u „osiguravanje stručnog usavršavanja nastavnog osoblja i modernizaciju pedagoških

⁴⁴ Mladen Mičić, direktor I osnovne škole, razgovor sa službenikom OSCE-a od 3. aprila 2007.

⁴⁵ Ranko Nestorović, pedagog u Gimnaziji „Vaso Pelagić”, razgovor sa službenikom OSCE-a od 20. februara 2007.

⁴⁶ Sljedećih devet udžbenika lektorirano je na srpski i bosanski jezik: Hemija za VII razred, Biologija za VI i VII razred, Fizika za VII i VIII razred, Geografija za VIII razred, Tehničko obrazovanje za V i VI razred u izdanju *Svjetlosti* iz Sarajeva, te Istorija za VI razred, izdata u Istočnom Sarajevu. Učenici hrvatske nacionalnosti još uvijek koriste udžbenike u izdanju *Školske naklade* iz Mostara.

metoda”.⁴⁷ Međutim, kao što se dešava u cijeloj Bosni i Hercegovini, usavršavanje u struci i edukacija nastavnika nisu dobro koordinirani. Malo je prilika za napredovanje u struci, koje bi nastavnike mogle potaknuti na daljnju edukaciju. Lična primanja nastavnog kadra u Distriktu više ne premašuju prosjek ličnih primanja njihovih kolega, da bi to moglo poslužiti kao stimulans, jer iznos ličnih primanja nastavnika u drugim dijelovima Bosne i Hercegovine sve brže se primiče iznosu njihovih ličnih primanja. Nastavnici u Distriktu Brčko mjesečno, u prosjeku, primaju oko 1.000 konvertibilnih maraka, dok najiskusniji nastavnici u Kantonu Sarajevo sada zarađuju oko 900 konvertibilnih maraka, i na taj iznos primaju još neke naknade.

Tabela 6. - Usporedni pregled primanja u oblasti obrazovanja

Entitet/kanton/Distrikt Brčko	sektor obrazovanja	općenito		mjesec
	neto	prosjek bruto	prosjek neto	
Republika Srpska	488	838	560	decembar '06.
Federacija BiH	524.72	932.37	634.01	decembar '06.
Distrikt Brčko	1054.71	1067	658	decembar '06.
Unsko-sanski kanton	593.54	832.8	566.3	decembar '06.
Posavski kanton	652.70	836.22	568.63	decembar '06.
Tuzlanski kanton	620.44	873.56	594.02	decembar '06.
Zeničko-dobojski kanton	482.34	765.61	520.62	decembar '06.
Bosansko-podrinjski kanton	487.70	795.1	540.67	decembar '06.
Srednjobosanski kanton	577.48	757.62	515.18	decembar '06.
Hercegovačko-neretvanski kanton	599.64	990.68	673.66	decembar '06.
Zapadno-hercegovački kanton	604.92	810.87	551.39	decembar '06.
Kanton Sarajevo	727.98	1187.73	807.66	decembar '06.
Kanton 10	572.70	875.83	595.56	decembar '06.

Treba istaći da se plaće u Distriktu Brčko obračunavaju na drugačiji način od onih u Federaciji BiH i Republici Srpskoj.

Osim toga, nastavnici u Brčkom na godišnjem odmoru, u prosjeku, provedu od tri do četiri sedmice godišnje. (Od njih se očekuje da, izvan učionice, provedu znatan broj sati u radnim grupama). U drugim dijelovima Bosne i Hercegovine nastavnici provode osam ili više sedmica na ljetnom raspustu. Zato ne čudi što zvaničnici u oblasti obrazovanja jednoglasno napominju da nastavnici često negoduju kad se od njih traži da pohađaju neki seminar. Direktori komentiraju da „nastavnici rijetko traže dodatnu edukaciju, ukoliko se to neće odraziti na iznos njihove plaće”, ili da nastavnici smatraju da im seminari „oduzimaju previše vremena”. Osim toga, u Brčkom ne postoji ustanova s ovlastima i mogućnostima za provedbu i reguliranje stručnog usavršavanja nastavnika. Distrikt je, ipak, mali, i ne raspolaže velikim brojem stručnjaka. Nastavnici smatraju da bi seminari koje pohađaju mogli biti bolje organizirani i bolje usmjereni. I konačno, dok su seminari koji su organizirani u Distriktu besplatni, nastavnici moraju sami snositi troškove školovanja koje je organizirano izvan nadležnosti Distrikta.

Nastavni centar/Pedagoški savjet

Nastavni centar, koji je osnovan 2000. godine, koristi se za edukaciju i doedukaciju nastavnog osoblja, kao i za izvođenje specijaliziranih radionica, namijenjenih ostalim zaposlenicima škole, direktorima i članovima školskih odbora. Međutim, ni ova ustanova nije bez nedostataka. Predavanja koja nudi uglavnom su općenita, sa malo konkretnih posebnih

⁴⁷ Nalog supervizora o delegiranju ovlasti u oblasti obrazovanja na Vladu i Skupštinu Distrikta Brčko, od 15. aprila 2004. godine.

informacija. Seminari su obično organizirani vikendima i za vrijeme raspusta, pa, kako smo već naveli, i zbog toga nastavnici imaju kraći odmor od nastavnika u drugim dijelovima Bosne i Hercegovine.

Uz ministarstva obrazovanja, pedagoški zavodi raspoređeni su gotovo po cijeloj Bosni i Hercegovini.⁴⁸ U Distriktu ih, međutim, nema. Umjesto zavoda, ovdje postoji Pedagoški savjet. U njemu su stalno zaposlena četiri radnika, i to dva direktora škole i dva pedagoga.⁴⁹ Ostalih petnaest do dvadeset nastavnika i pedagoga rade više kao savjetnici. Savjet nije formalno povezan s Nastavnim centrom.⁵⁰ Mnogi smatraju da ovo predstavlja prepreku daljnjem razvoju. Neki smatraju da je Distrikt suviše mali da bi mogao koristiti usluge i resurse obližnjih pedagoških zavoda iz Tuzle ili Banje Luke.

I međunarodne i nevladine organizacije vršile su edukaciju nastavnika u Brčkom, obično u suradnji sa Nastavnim centrom. Seminari su varirali u pogledu kvaliteta. Ponekad su manje bili usmjereni na razvijanje sposobnosti nastavnika, a više se radilo na tome da se omogući međusobno zbližavanje nastavnika. CIVITAS je jedna od značajnijih nevladinih organizacija, koja se bavi edukacijom nastavnika. U periodu od 1999. do 2002. godine, CIVITAS je radio na obuci 589 nastavnika. U suradnji sa Nastavnim centrom, sada vode petodnevne intenzivne kurseve za sve nove nastavnike u Brčkom, bez obzira na predmet koji predaju.

BUDUĆI ZADACI

Kako su u školama i učionicama u Distriktu učenici sada mješoviti po nacionalnom osnovu, pažnja se usmjerava ka osavremenjivanju obrazovanja, decentralizaciji i racionalizaciji škola. Uvođenje savremenih nastavnih metoda predstavlja sastavni dio strategije u Distriktu, još od 2001. godine. Uz smanjen priliv međunarodnih sredstava, u Odjelu za obrazovanje počeli su, međutim, razmišljati i o finansijskoj održivosti sistema obrazovanja u Brčkom. Ljudi se također plaše da se tempo promjena usporava, i da bi se, sve što je do danas postignuto, moglo vratiti na početak, prestankom učešća međunarodne zajednice. Direktorica VIII osnovne škole, Ramiza Pamukčić, smatra da je bilo lakše uvoditi promjene 2000. godine, „dok je sve bilo ispunjeno osjećanjem euforije”, a da se sada sve odvija po sistemu stani-kreni, i da otpor prema daljnjim promjenama raste.⁵¹ Zbog toga, Branko Miličić, direktor jedne od škola, smatra da međunarodna zajednica i dalje treba imati svoju ulogu u obrazovanju u Brčkom.⁵²

Odjel za obrazovanje Distrikta Brčko angažirao je, 2005. godine, Deloitte [Dilojd], međunarodnu konsultantsku firmu, specijaliziranu za pružanje revizorskih, poreskih i finansijskih savjetodavnih usluga, da izvrši procjenu efikasnosti sistema obrazovanja u

⁴⁸Pedagoški zavodi u Bosni i Hercegovini, obično oformljeni pod nadzorom Ministarstva obrazovanja, više se bave stručnim nego administrativnim aspektima obrazovanja. Pored ostalih oblika podrške, održavaju i seminare za nastavnike, rade, kako na kompletnom nastavnom planu i programu, tako i na planovima i programima određenih predmeta, dok timovi njihovih pedagoških inspektora vrše uvid u nastavu u školama, vrednuju kvalitet, daju savjete u pogledu imenovanja nastavnika, te rješavaju probleme i žalbe.

⁴⁹Pedagog, zaposlenik kojeg ima većina škola u Bosni i Hercegovini, zapravo ima funkciju školskog savjetnika i radi s roditeljima, pruža stručnu pomoć učenicima kad je to potrebno, i pomaže im da se prilagode sredini i zahtjevima škole. Pedagozi mogu obavljati i čitav niz drugih poslova, kao što su: izrada rasporeda nastavnih sati, pružanje pomoći nastavnicima u savladavanju novih metoda i ličnom razvoju, te uloga koordinatora za vijeća učenika ili roditelja.

⁵⁰ U dokumentu koji je izrađen u Deloitteu, pod naslovom „Reorganizacija Odjela za obrazovanje”, citiranom i ranije, data je preporuka da se Savjet transformira u pravi pedagoški zavod, kojim bi rukovodio Odjel za obrazovanje (strana 41).

⁵¹ Ramiza Pamukčić, direktorica VIII osnovne škole, razgovor sa službenikom OSCE-a od 20. aprila 2007.

⁵² Branko Miličić, direktor Područne škole Grčica, razgovor sa službenikom OSCE-a od 20. februara 2007.

Brčkom. Osoblje firme Deloitte predalo je, 6. aprila 2006. godine, konačni nacrt izvještaja, pod nazivom: *Reorganizacija Odjela za obrazovanje*. U izvještaju se zagovara temeljita racionalizacija upravljanja u obrazovanju, kao i racionalizacija postojeće mreže škola. Osim toga, procjenom je utvrđen i nedostatak specijaliziranih obrazovnih ustanova, posebno onih za izradu nastavnog plana i programa, i procjenu znanja učenika. U izvještaju se preporučuje da i osnovne i srednje škole trebaju dobiti više samostalnosti u pogledu svog budžeta, kako bi bili stvoreni uvjeti za pokazivanje veće odgovornosti i bolju raspodjelu resursa. U elaboratu je napomenuto da se o kapitalnim projektima, kao što je izgradnja novih škola, uglavnom odlučuje na „političkoj osnovi”. „Tenderska komisija” pravi listu prioriteta za ovakve projekte, a sastavljena je od izabраниh zvaničnika, koji su, neminovno, lojalni svojim strankama.

U zaključku Deloittea navedeno je da je sadašnji raspored srednjih škola zadovoljavajući, dok mrežu osnovnih škola treba znatno izmijeniti. Ova firma predlaže i plan izmjene, na osnovu pedagoških standarda Distrikta Brčko, i finansijskih kriterija. Političke interese ne uzima u obzir, nego se koncentrira na ukidanje pojave da učenici različitog uzrasta sjede u istoj učionici, i prakse organiziranja nastave u tri smjene u pretrpanim školama; zatim na zapošljavanje optimalnog broja nastavnika u odnosu na broj učenika, te na zahtjev da škole, koje se smatraju matičnim, moraju biti u mogućnosti stvoriti uvjete za održavanje nastave u barem 18 odjeljenja. Zbog toga je i predloženo da pet matičnih škola bude transformirano u područne, i da se zatvori osam područnih škola sa kombiniranim razredima. Zbog ovih preinaka, neki nastavnici postali bi suvišni. Osnovni plan obuhvata sljedeće:

Tabela 7. - Deloitte: preporuke za racionalizaciju školske mreže

Naziv škole	Mjesto	Preporuke
VI O.Š.	Brezovo Polje	Zatvoriti dvije područne škole, otpustiti četvero učitelja.
IX O.Š.	Maoča	Zatvoriti jednu područnu školu, otpustiti jednog učitelja.
X O.Š.	Bijela	Zatvoriti tri područne škole, otpustiti četvero učitelja.
XI O.Š.	Zovik	Promijeniti status škole u područnu, zatvoriti dvije područne škole, otpustiti troje učitelja.
XII O.Š.	Ulice*	Promijeniti status sve tri škole na sljedeći način: - mogućnost A: sve tri škole zatvoriti, a učenike rasporediti po drugim školama; - mogućnost B: sve tri škole spojiti u jednu; - ostati bez dva/(tri) direktora i devetero radnika (uključujući tu troje učitelja).
XIII O.Š.	Bukvik*	
XIV O.Š.	Krepšić*	
XV O.Š.	Šatorovići	
		Status škole promijeniti u područnu, otpustiti troje učitelja.

Prilagođeno iz izvještaja Deloittea, stranica 74-80.

*(*Radi se o takozvanim „političkim školama”, i dalje otvorenim kako bi bio potaknut povratak raseljenih osoba, bez obzira na to što je još 1999. godine povratak u Distrikt Brčko zvanično proglašen završenim.)*

Odjel za obrazovanje Distrikta izradio je plan racionalizacije mreže škola na osnovu ovog izvještaja, u suradnji s osobljem OSCE-a i Ureda supervizora u Brčkom. Osoblje Ureda supervizora jasno je stavilo do znanja da Odjel za obrazovanje *mora* smanjiti broj škola na traženi minimum, pobrinuti se da škole ne rade u tri smjene, ukinuti škole sa kombiniranim razredima, kao i područne škole koje ne zadovoljavaju osnovne materijalne uvjete, i uspostaviti takav sistem prijevoza, koji će biti pogodan za učenike. U svom šestom, i konačnom podnesku, od 31. maja 2007. godine, osoblju Ureda supervizora, osoblje Odjela za obrazovanje, predložilo je sljedeće:

Tabela 8. Prijedlog za racionalizaciju školske mreže Odjela za obrazovanje Distrikta Brčko

Naziv škole	Mjesto	Preporuke
VI O.Š.	Brezovo Polje	Status škole promijeniti iz matične u područnu.
IX O.Š.	Maoča	Zatvoriti dvije područne škole.
X O.Š.	Bijela	Zatvoriti pet područnih škola, a učenike iz tri škole prevoziti do Bukvika.
XI O.Š.	Zovik	Status škole promijeniti iz matične u područnu. Dvije područne škole zatvoriti, učenike iz jedne od škola prevoziti do Zovika, a učenike iz druge do Šatorovića (XV).
XII O.Š.	Ulice*	Zatvoriti i matičnu i područnu školu. Učenike iz matične prevoziti u III O.Š., a učenike iz područne škole do Bukvika.
XIII O.Š.	Bukvik*	Status škole promijeniti iz matične u područnu.
XIV O.Š.	Krepšić*	Zatvoriti školu, a učenike prevoziti u III O.Š.
XV O.Š.	Šatorovići	Status škole promijeniti iz matične u područnu.

U cjelini gledajući, plan nije pretjerano kontroverzan, ali je već njegova najava dovela do negodovanja stanovništva hrvatske nacionalnosti u Brčkom, jer je predviđeno zatvaranje pet područnih škola, koje pripadaju X osnovnoj školi (Bijela), a sve ih isključivo pohađaju djeca hrvatske nacionalnosti. Zatim, umjesto da se sva ova djeca šalju u osnovnu školu u Bijeloh, koju uglavnom pohađaju djeca hrvatske nacionalnosti, kao što bi mnogo roditelja hrvatske nacionalnosti željelo, neki od učenika bi pohađali matičnu školu, koja im je geografski bliža, ali u nju idu uglavnom djeca srpske nacionalnosti (Bukvik). Ovim planom bi ova škola, ustvari, postala škola koju pohađaju učenici hrvatske nacionalnosti, jer je predviđeno da 90 djece hrvatske nacionalnosti iz ove tri područne škole, pređu u školu koju sada pohađa samo 17 učenika srpske nacionalnosti. Osim toga, kad ova djeca dođu do petog razreda, svakako će nastaviti školovanje u Bijeloh, jer u ostalim školama u tom kraju nastava se izvodi samo od prvog do petog razreda. Usprkos tome, u saopćenju za štampu, koje je, 19. juna 2007. godine⁵³, izdala Hrvatska demokratska zajednica Bosne i Hercegovine, iznesene su pritužbe, prema kojima su *hrvatske* škole nepravično određene za zatvaranje, pogotovo one u područjima naseljenim povratnicima, dok je *bošnjačkim* i *srpskim* školama dozvoljeno da nastave sa radom.

Ovo pitanje još uvijek nije razriješeno i nastavlja se s provedbom javnih rasprava. Osoblje Odjela za obrazovanje Distrikta počelo je objašnjavati ove planove za racionalizaciju građanima Distrikta prije donošenja konačne odluke. Bit će nastavljeno vođenje javnih rasprava u svim zajednicama Distrikta Brčko do septembra, a prijedlog o mreži škola, ako to bude potrebno i u nešto izmijenjenom obliku, koji ipak neće dozvoliti segregaciju, trebao bi doći pred Vladu i Skupštinu, i krajem ove godine biti i usvojen. Odjel za obrazovanje Distrikta Brčko također bi, do septembra 2007. godine, trebao početi raditi na ukidanju kombiniranih razreda i napuštanju prakse izvođenja nastave u tri smjene, što je praksa koja se nastavlja u ostalim dijelovima BiH.

Sa provedbom plana racionalizacije mislilo se krenuti još početkom ljeta 2007. godine, i završiti ga do aprila 2008. godine. Međutim, dok autori izvještaja ne moraju neizostavno voditi računa o političkim interesima, zvaničnici zaduženi za izvođenje ovakve racionalizacije svakako moraju. Skupština Distrikta mora odobriti svaku takvu racionalizaciju. Možda iz straha od mogućih političkih posljedica, čini se da osoblje Odjela za obrazovanje oklijeva u daljnjoj provedbi plana, iako se već kasni sa njegovom realizacijom. Sigurno je i da lokalni izbori, koji će biti održani u jesen 2008. godine, doprinose tome što izvršio i političari nisu voljni s ovim nastaviti. Javne rasprave o ovom pitanju i dalje traju.

⁵³ Saopćenje za štampu ogranaka HDZ-a BiH Distrikta Brčko, od 19. juna 2007. godine.

ZAKLJUČCI

Neki smatraju da Brčko ne može poslužiti kao model za obrazovanje u ostalim dijelovima Bosne i Hercegovine, jer su škole i nastavni planovi i programi integrirani pod jedinstvenim uvjetima. Navode da je to što je općina mala, i što je postojao snažan nadzor međunarodne zajednice, uz velika ulaganja izvana, najviše doprinijelo uspjehu. Mada ima istine u ovim tvrdnjama, prednosti koje su uživali građani Brčkog, u poređenju sa drugim sredinama u Bosni i Hercegovini, ponekad se preuveličavaju. Grad Mostar, uostalom, također je bio predmetom velike međunarodne pažnje, kao i priliva sredstava, uključujući tu i znatan doprinos za rekonstrukciju i osavremenjivanje njegove Stare gimnazije, kao primjera integriranog školovanja, pa je, ipak, veoma daleko od toga da služi kao model uspješne realizacije principa višenacionalnosti.

To što je Brčko malo područje, sa znatnim prisustvom međunarodne zajednice, bez sumnje je pomoglo. Distrikt je imao koristi i od toga što je potpao pod odgovornost skoro isključivo jedne države, Sjedinjenih Američkih Država.⁵⁴ Ovlasti supervizora Distrikta, koji je imao jaku vojnu, diplomatsku i finansijsku podršku, pomogle su da se stvore uvjeti da Brčko ostane na pravom putu. Osim toga, dok su u ostalim dijelovima Bosne i Hercegovine održavani izbori u pravilnim razmacima, od završetka rata, u kojima su političke stranke, u svojim kampanjama, često koristile pitanje obrazovanja u svrhu razdvajanja (i pridobijanja glasova birača), u Brčkom nisu održavani izbori u periodu od 1998. do pred kraj 2004. godine, a za to vrijeme su Distriktom upravljali imenovani, i po nacionalnom osnovu, izbalansirani zastupnici Skupštine. Čitav niz osoba s kojima je obavljen razgovor u svrhu izrade ovog izvještaja, naveo je da su djelovanje međunarodne zajednice i neorganiziranje lokalnih izbora stvorili atmosferu koja je doprinijela reformi. Pored toga, odredbama Konačne arbitražne odluke propisano je integriranje obrazovanja. Kao što Mihajlo Jovanović, savjetnik gradonačelnika, naglašava, „nije postojala alternativa uspostavi višenacionalnog obrazovanja”.⁵⁵ Zato možda i ne čudi to što su mnogi, bez obzira na opredijeljenost i kvalifikacije, pokazali interes za nastavak rada supervizora.

Pored toga, finansijska sredstva imala su određenu ulogu u uspjehu reforme sistema obrazovanja, iako mjera, u kojoj su finansijska sredstva bila presudna za reformu obrazovanja, ostaje predmet rasprave. „Kad se kaže da je Distrikt Brčko reformiran samo zahvaljujući novcu”, ozlojeđeno uzvikuje jedan od roditelja, „to je samo izgovor koji neki koriste da bi se sakrili iza vlastitog neuspjeha”. Pa ipak, široko je rasprostranjeno mišljenje da su reforme u Brčkom kupljene. Oni, koji zastupaju ovakav stav, obično govore da su nastavnicima u Brčkom date ogromne plaće, kako bi bili potaknuti da prihvate ovakve korjenite promjene. Mada je ovo, u početku, možda i bilo tačno, plaće nastavnika u cijeloj Bosni i Hercegovini, kao što je već navedeno, dostižu iznos plaća u Brčkom. U Kantonu Sarajevo nastavnici sad primaju plaće koje su jednake, ako ne i bolje od ovih u Brčkom, a ni ostali kantoni ne zaostaju previše; novac je u početku možda i bio faktor motivacije, ali vjerovatno sada to više nije slučaj.

Kampanjama za informiranje javnosti potpomognuto je stvaranje atmosfere, koja je išla u prilog promjeni. (Osjećanje sigurnosti, koje je pružalo prisustvo međunarodne zajednice, vjerovatno nije predstavljalo smetnju.) Mnogi s kojima smo razgovarali, spomenuli su da je Brčko oduvijek bilo višenacionalnog sastava i da takvo mora ponovno postati; tome zaista nije bilo alternative. Postojanje dobre volje da se iznađu praktična rješenja za političke probleme, kao što su jezik i udžbenici, pomoglo je pri stišavanju političkog otpora, naročito

⁵⁴ Svih pet supervizora došlo je iz SAD-a.

⁵⁵ Mihajlo Jovanović, savjetnik gradonačelnika (ranije zamjenik predsjednika Skupštine, koji je u radu na pitanjima obrazovanja bio angažiran dugo vremena); razgovor sa službenikom OSCE-a od 04. aprila 2007.

zbog toga što su se mnoge od ovih inicijativa pokazale uspješnim. Predstavnici Odjela za obrazovanje Distrikta također napominju da su na ovim promjenama radili stručnjaci, dakle nastavnici, a ne političari. Kako Slobodan Ristić kaže: „Oni koji kažu kako do reforme nikad ne može doći, griješe. To je moguće učiniti postepeno, korak po korak”.

Mogućnosti za Bosnu i Hercegovinu

Oni, koji se protive bilo kakvoj promjeni u načinu na koji je obrazovanje sada organizirano u Bosni i Hercegovini, skloni su tome da navode različite jezike, i kulturu, i identitete tri konstitutivna naroda u Bosni i Hercegovini, kao razloge za održavanje *statusa quo* [nepromijenjenog stanja]. Za njih je to izbor između asimilacije i očuvanja vlastitog identiteta. Ono sve što je do sada nedostajalo jesu dokazi, a ta činjenica ozbiljno dovodi u pitanje istinitost ove tvrdnje. Obrazovanje u Brčkom pružilo je potrebne dokaze. Ono je pokazalo da učenici različitih nacionalnosti mogu zajedno pohađati školu, bez gubljenja svog vlastitog nacionalnog identiteta.

Sigurnost

Drugdje u Bosni i Hercegovini, naprimjer, pokazalo se da roditelji nerado šalju svoju djecu u škole u kojima su pripadnici njihove nacionalnosti u manjini. Često takvi roditelji ističu da se plaše posljedica po ličnu sigurnost njihove djece. Nepostojanje neprijateljstava među djecom u školama u Brčkom pokazuje, međutim, da se djeca mogu družiti i biti u normalnim odnosima, bez obzira na razlike u nacionalnosti, kad im se to dozvoli, i kad se na to potiču.⁵⁶

Identitet i jezik

Ponekad se ne radi toliko o identitetu svakog pojedinog djeteta, već o identitetu cijele zajednice. Posebno je pitanje jezika postalo sredstvo političke podjele u Bosni i Hercegovini. Mnogi tvrde da svako dijete mora imati pravo na obrazovanje, isključivo na svom maternjem jeziku. Tako se tvrdi, iako je, prema anketi kojom je ispitivano javno mišljenje, a koja je provedena krajem 2006. godine, utvrđeno da 90 posto ispitanika smatra da u Bosni i Hercegovini postoje tri jezika, među kojima postoje samo male razlike, ili izražava suglasnost sa tvrdnjom da pitanje jezika nije ni važno, ako se ljudi međusobno razumiju. Osim toga, 77 posto svih ispitanika – 72 posto Bošnjaka, 57 posto Hrvata i 90 posto Srba, slaže se s time da djeca trebaju učiti i latinicu i ćirilicu. Iskustvo iz Brčkog ukazuje na činjenicu da se zahtjevi za tri različita jezika mogu ispoštovati u okviru jednog sistema, i da niko ne mora odustati od jezika kojim govori u svrhu integriranja. Višenacionalni sastav nastavnog kadra može omogućiti izbalansirano i kvalitetno obrazovanje svim učenicima i osigurati izvođenje nastave na sva tri jezika.

Promoviranje višenacionalnosti

Takozvana *nacionalna grupa predmeta* uvedena je kao privremena mjera, kako bi bile zadovoljene posebne potrebe svakog konstitutivnog naroda. Nastavni predmeti iz ove grupe često su korišteni da bi se dobilo, što je moguće više, samostalnosti, unutar sistema obrazovanja. Nasuprot tome, način izučavanja predmeta iz *nacionalne grupe predmeta*, dozvoljava učenicima u Brčkom da ih izučavaju zajedno, kao i u odvojenim grupama. U upotrebi je takav nastavni plan i program u kojem se najviše četvrtina, do trećina gradiva predmeta iz *nacionalne grupe predmeta* u osnovnim školama razlikuje, dok srednjoškolci nastavu mogu pohađati zajedno, čak 90 posto vremena.

⁵⁶ Primjeri uspješne socijalizacije jasno su dati u procjeni rezultata angažiranja Misije OSCE-a u radu Gimnazije u Mostaru, obavljenoj 2007. godine.

Devetogodišnje školovanje

Zajedničkom jezgrom nastavnih planova i programa, usvojenom 2003. godine u cijeloj Bosni i Hercegovini, namjeravalo se omogućiti učenicima da se sele iz jednog dijela Bosne i Hercegovine u drugi, a da u isto vrijeme budu donekle sigurni da će u školama učiti isto gradivo. Usvajanjem Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju, iste godine, u većem dijelu BiH započete su pripreme za uvođenje još jedne godine osnovnog obrazovanja, u skladu s ovim Zakonom. Neki hrvatski političari i aktivisti protivili su se uvođenju ove devete godine, mada je, u nekoliko savjetodavnih projekata, koje je finansirala Evropska unija, data takva preporuka. Primjedba koju su naveli je da u Hrvatskoj osnovno obrazovanje traje samo osam godina, te da je Hrvatima iz Bosne i Hercegovine, koji bi željeli kasnije tamo studirati, potreban isti obrazovni osnov. Ipak, roditelji hrvatske nacionalnosti u Brčkom, naizgled su zadovoljni devetogodišnjim osnovnim obrazovanjem u Distriktu. Čak i izvjestan broj učenika iz Hrvatske svaki dan prelazi granicu, kako bi pohađali nastavu u srednjim školama u Brčkom.

Udžbenici i nastavni materijali

Čini se da je u obrazovanju u Bosni i Hercegovini najteže usuglasiti gradivo iz udžbenika. U Brčkom je, u tom smislu, učinjeno više nego u ostalim dijelovima BiH. Izdavači udžbenika u Bosni i Hercegovini skloni su da rade samo za jedan od tri konstitutivna naroda. Čak se i u Brčkom zadržala osjetljivost na jezike kojima su udžbenici pisani. Zbog toga se u Distriktu nude posebni kompleti udžbenika, štampani u Mostaru za učenike hrvatske nacionalnosti, mada u većini osnovnih škola, učenici bošnjačke i srpske nacionalnosti koriste devet osnovnih tekstova za šest predmeta, lektoriranih na bosanski i srpski jezik. Teško da se ovo može smatrati idealnim rješenjem, ali to ipak predstavlja znatan napredak.

PREPORUKE

Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini nudi sljedeće preporuke, osmišljene kako bi se učvrstile promjene izvršene u obrazovanju u Brčkom, i kako bi se i drugima u ostalim dijelovima BiH omogućilo da iskoriste iskustva stečena u Brčkom:

- Predstavnicima Distrikta trebaju imati udjela u formiranju politike djelovanja u oblasti obrazovanja u Bosni i Hercegovini u cjelini, i ne trebaju biti isključeni iz ovog procesa zbog svog posebnog statusa.
- Prosvjetni radnici iz Brčkog trebaju uložiti više napora, kako bi razmijenili iskustva s kolegama iz drugih dijelova Bosne i Hercegovine; redovne studijske posjete odabranih prosvjetnih radnika i pedagoga Distriktu doprinijele bi razmjeni ovakvih dobrih primjera iz prakse.
- Osim toga, nastavnici bi trebali učestvovati u razmjeni sa školama izvan Distrikta, kako bi sa njima podijelili svoja praktična iskustva.
- I predstavnici organa vlasti iz Distrikta Brčko trebaju razmijeniti iskustva sa predstavnicima entitetskih i kantonalnih ministarstava obrazovanja, te s osobljem Sektora za obrazovanje Ministarstva civilnih poslova, kako bi buduća Agencija za obrazovanje mogla iskoristiti njihovo iskustvo na samom početku svog rada.
- Trud uloženi u odabir udžbenika u Brčkom i njihovo lektoriranje na tri jezika treba poslužiti kao primjer školama u ostalim dijelovima Bosne i Hercegovine.
- Napor uloženi u racionalizaciju mreže škola u Distriktu Brčko također zaslužuje podršku i primjenu istog modela u cijeloj Bosni i Hercegovini.

Razgovori obavljani pri istraživanju aspekata reforme obrazovanja u Brčkom		
Ime i prezime	Zvanje	
1.	Alić, Melisa	učenica, VIII osnovna škola, Brka
2.	Atić, Esad	zastupnik Skupštine, predstavnik SDP-a (ranije šef Odjela za obrazovanje Distrikta Brčko)
3.	Bašić, Slavoljub	šef Pododjela za srednje obrazovanje (na tom položaju od 2001. godine)
4.	Bešić, Mirsada	roditelj, Područna škola Grčica
5.	Blažević, Ljubica	učenica, Gimnazija „Vaso Pelagić”
6.	Bukejlović, Ozren	učenik, VI osnovna škola, Brezovo Polje
7.	Burkanović, Safija	direktorica, VI osnovna škola, Brezovo Polje
8.	Đapo, Jasmina	učenica, Gimnazija „Vaso Pelagić”
9.	Dozić-Mulamujić, Nizama	pedagog, VIII osnovna škola, Brka
10.	Đurak, Vladimir	rukovodilac Nastavnog centra (ranije prosvjetni inspektor)
11.	Đurić, Danica	roditelj, Područna škola Grčica
12.	Fazlović, Mirza	pomoćnik direktora, Područna škola Grčica
13.	Gušo, Elvira	učenica, Područna škola Grčica
14.	Halilović, Kemal	profesor matematike, Gimnazija „Vaso Pelagić”
15.	Hodžić, Alma	učenica, VIII osnovna škola, Brka
16.	Janjić, Vidan	profesor, Gimnazija „Vaso Pelagić”
17.	Jovanović, Mihajlo	savjetnik gradonačelnika (ranije zamjenik predsjednika Skupštine; angažiran na pitanjima obrazovanja od samog početka)
18.	Kisić, Siniša	koordinator, Ured za Distrikt Brčko pri Vijeću ministara (ranije gradonačelnik Distrikta)
19.	Knežević, Mirjana	šefica Pododjela za predškolsko i osnovno obrazovanje (imenovana na funkciju u novembru 2006. godine)
20.	Kurbašić, Belma	učenica, VI osnovna škola, Brezovo Polje
21.	Ljubojević, Milan	šef Odjela za obrazovanje Distrikta Brčko
22.	Maglajčević, Aleksandar	učenik, VI osnovna škola, Brezovo Polje
23.	Malkanović, Adisa	učenica, VIII osnovna škola, Brka
24.	Mičić, Mladen	direktor, I osnovna škola
25.	Miličić, Branko	direktor, Područna škola Grčica
26.	Mursalić, Alma	učiteljica, Područna škola Grčica
27.	Nestorović, Ranko	pedagog, Gimnazija „Vaso Pelagić”
28.	Nikolić, Živan	učenik, Gimnazija „Vaso Pelagić”
29.	Pamukčić, Ramiza	direktorica, VIII osnovna škola, Brka
30.	Popović, Dragan	roditelj, Gimnazija „Vaso Pelagić”
31.	Ristić, Slobodan	zastupnik, predstavnik SPRS-a (angažiran na pitanjima obrazovanja; prije rata radio kao profesor u školi)
32.	Savić, Dragan	direktor, Gimnazija „Vaso Pelagić”
33.	Simikić, Milena	učenica, Područna škola Grčica
34.	Simikić, Siniša	učenik, Područna škola Grčica
35.	Sontheim, Gerhard	zamjenik supervizora za Distrikt Brčko
36.	Stević, Stevan	profesor Ekonomskog fakulteta u Brčkom
37.	Todić, Stevo	pedagog, VI osnovna škola, Brezovo Polje
38.	Ušanović, Hakija	roditelj, Gimnazija „Vaso Pelagić”
39.	Žilić, Mirjana	direktorica, V osnovna škola